

Universiteit
Leiden
The Netherlands

The recording industry and 'regional' culture in Indonesia : the case of Minangkabau

Suryadi,

Citation

Suryadi,. (2014, December 16). *The recording industry and 'regional' culture in Indonesia : the case of Minangkabau*. Faculty of the Humanities, Leiden University. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/30115>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/30115>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/30115> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Suryadi

Title: The recording industry and 'regional' culture in Indonesia : the case of Minangkabau

Issue Date: 2014-12-16

SAMENVATTING

Deze studie behandelt de komst van verschillende soorten opnametechniek in Indonesië en de sociaal-culturele invloeden die deze teweeg brachten, door het gebruik ervan om de lokale culturen van Indonesië te (re)presenteren. Als casestudy wordt de ontmoeting van deze techniek met de cultuur van de Minangkabau onderzocht. De etnische groep van de Minangkabau, afkomstig uit West-Sumatra, is bekend om zijn vrijwillige migratie (*merantau*). Omdat opnametechnieken, voornamelijk de cassette en de video compact disc (VCD), sterk geworteld zijn in het etnisch-culturele leven in Indonesië, wordt in deze studie de rol van de lokale opname-industrie in de hedendaagse etnisch-culturele productie onderzocht en hoe deze de lokale samenleving in die context de Minangkabau beïnvloedt. In aanmerking genomen het buitengewone enthousiasme van Indonesiërs om diverse moderne vreemde technologieën, inclusief geluidsopnametechniek, te omarmen, is het plausibel om te veronderstellen dat deze opnametechniek significante effecten hebben gehad in het veranderen van de Indonesische etnische samenlevingen en hun culturen. Om die reden zijn in deze studie uitgebreid zulke effecten in een Indonesische regionale context onderzocht, door het traceren van de confrontatie van etnische groepen met opnametechniek van de negentiende-eeuwse grammofoon tot het huidige VCD-tijdperk. Op die manier onderzoekt deze studie hoe gereproduceerd geluid, door de uitvinding van opnametechniek, het leven van mensen heeft beïnvloed en op zijn beurt veranderingen van lokale culturen en samenlevingen tot gevolg hebben gehad.

Omdat het boek de geschiedenis van de ontmoeting van opnametechniek met Indonesische lokale culturen omvat, die vervolgens diepgravend wordt onderzocht door de casestudy over de etnische groep van de Minangkabau, is het opgezet in drie delen. Deel I (hoofdstuk 1-3) schetst de geschiedenis van de confrontatie van Indonesische lokale culturen met opnametechniek en meer specifiek met de cultuur van de Minangkabau. Deel II (hoofdstuk 4-7) onderzoekt de ontmoeting van de Minangkabau met opnametechniek door een diepteonderzoek van de kenmerken, de producten, de culturele en historische context van de West-Sumatraanse opname-industrie. Deel III (hoofdstuk 8 en 9) vat de distributie en ontvangst van West-Sumatraanse industrieproducten (Minangkabause commerciële cassettes en VCD's) van de opnametechniek samen. Dit is gedaan door te kijken naar de uitgebreide remediatie van zulke producten op andere sociale media, in aanvulling op de conventionele manieren, door ze aan te schaffen of naar de radio te luisteren.

Het eerste hoofdstuk vertelt over de eerste experimenten van de Nederlands-Indische samenleving met de fonograaf of grammofoon. Deze werd *mesin bitjara* (praatmachine) genoemd in het Maleis, wat de bewondering van de inheemse bevolking voor het apparaat weergeeft. Het land zag het eerste type van Edison's fonograaf in 1879 door demonstraties van het apparaat op Java door een Nederlander genaamd A. de Greef. Na De Greef, arriveerden er andere Europese reizigers op Java met de 'praatmachine'. Prominente figuren onder hen waren Douglas Archibald, Giovanni Tesséro, J. Calabressini en Miss Meranda. Hun

tentoonstellingen van de fonograaf op Java en elders in Indië worden beschreven, naast de reacties van het publiek. Ik noem dit de ‘tentoonstellingsperiode’, waarin opnameapparatuur aan het publiek werd gedemonstreerd in plaatsen als theaters en clubs, in de vorm van een show waarvoor de mensen kaartjes moesten kopen. Een en ander speelde zich af in de late negentiende en vroege twintigste eeuw. Dit was de eerste fase van de toepassing van geluidsopnametechnologie in Azië. De tweede fase was de tijd van de handel in grammofoons en platen, eerst op Java, daarna in de buitengewesten. Deze handel stelde de mensen in staat deze afspeel- en opnameapparatuur en de eerste commerciële grammofoonplaten, die al gauw status- en prestigeobjecten werden, aan te schaffen. De derde fase was de tijd dat Europese en Amerikaanse platenmaatschappijen lokale agenten aanstelden in Aziatische steden, lokale opnamefaciliteiten vestigden en samenwerkten met lokale ondernemers en bemiddelaars (hoofdstuk 2). De enorme uitbreiding van het gebruik van de grammofoon en grammofoonplaten in Nederlands-Indië gedurende de eerste helft van de twintigste eeuw zorgde ervoor dat de eerste commerciële grammofoonplaten met inheems repertoire lokaal werden geproduceerd.

De significante toename van de reproductie van geluid en de mediatie van hun eigen culturele repertoire op commerciële grammofoonplaten, veranderde de manier waarop de koloniale samenleving van Nederlands-Indië haar eigen cultuur ontving. Inheemse reacties op de grammofoon en grammofoonplaten wijzen op de invloed van opnametechnologie op hun eigen identiteit, in de context van de koloniale samenleving in de vroege twintigste eeuw.

Eind jaren zestig van de twintigste eeuw was de grammofoontechnologie grotendeels in onbruik geraakt en werd vervangen door cassetetechnologie. De komst van de cassette en opvolgende typen van opnametechnieken als de compact disc (CD) en de video compact disc (VCD) in Indonesië is chronologisch beschreven in hoofdstuk 3. De enorme verspreiding van de cassette in Indonesië gedurende de jaren zeventig was een factor van betekenis voor de oprichting van de West-Sumatraanse opname-industrie.

Ik denk dat het herstel van de Centraal-Sumatraanse politiek, na te zijn vernietigd door de burgeroorlog van de PRRI, ook heeft bijgedragen aan de opkomst van de lokale opname-industrie in West-Sumatra. De handel, inclusief de lokale opname-industrie, groeide toen veel Minangkabause migranten terugkeerden na deze burgeroorlog. Met het beschrijven van de introductie van deze nieuwe opnamemedia in Indonesië en het gebruik van deze techniek buiten de muziekindustrie, geeft hoofdstuk 3 een historisch overzicht van de expansie van nieuwe opnametechnieken na de ‘praatmachine’-tijd op nationaal en regionaal cultureel gebied, in Indonesië en in het bijzonder in Minangkabau, alsook van de onderscheiden aanvaarding van deze techniek door de Indonesische samenleving. Met het uitgebreide gebruik van deze nieuwe mediatechniek groeide in Indonesië ook de mediatie van de lokale culturen expansief. De verspreiding van de VCD in Indonesië vanaf de eerste jaren van de eenentwintigste eeuw heeft het land in een ‘VCD-cultuur’ gebracht en daarmee ook veranderingen in de regionale opname-industrie zoals die in West-Sumatra.

In het tweede en derde deel van het boek wordt zorgvuldig gekeken naar de omgevingsfactoren die de opname-industrie van West-Sumatra ondersteunen, om te doorgronden in hoeverre de Indonesische lokale culturen en samenlevingen betrokken zijn bij de opnametechniek.

Hoofdstuk 4 behandelt de elementen die betrokken zijn bij de West-Sumatraanse opname-industrie, die geclassificeerd is als een kleinschalige industrie (*industri kecil*) door de autoriteiten omdat een opnamemaatschappij gewoonlijk tussen de vijf en negentien werknemers heeft. Gebaseerd op de aanname dat een regionale opname-industrie gerelateerd is aan een specifieke etniciteit en haar eigen kenmerken heeft die wordt beïnvloed door de lokale culturele omstandigheden, wordt in dit hoofdstuk gekeken naar de overheid en andere partijen die betrokken zijn bij de handel in opnamemedia, zoals producenten, zangers en tekstschrijvers, alsmede de op cultuur gebaseerde relaties tussen hen. Het hoofdstuk beschrijft ook de producten van de West-Sumatraanse opname-industrie, opgedeeld in drie categorieën: Minangkabause popmuziek (*pop Minang*), de verbale kunsten van de Minangkabau en het mediagebonden genre van de Minangkabause kinderpoptmuziek (elke categorie wordt onderzocht in een van de drie volgende hoofdstukken), en de distributie en marketingmodellen van deze producten te midden van een sterke concurrentiestrijd en het welig tierende plagiëren van commerciële opnamen in Indonesië.

De eerste categorie producten van de West-Sumatraanse opname-industrie is *pop Minang* cassettes en VCD's. Hoofdstuk 5 beschrijft de kenmerken van *pop Minang* en haar sociaal-culturele betekenis in de Minangkabause samenleving. Midden jaren vijftig ontstonden in de migratie (*rantau*) muziekgroepen die werden gevormd door migranten, zoals in Jakarta Orkes Gumarang, daarna ontwikkelde de *pop Minang* zich in West-Sumatra.

Als belangrijkste product van de West-Sumatraanse opname-industrie, die vele genres en subgenres omvat die elementen van lokale en vreemde muziek vermengen, heeft *pop Minang* niet alleen de richting van de ontwikkeling van Minangkabause muziek, maar ook de muzikale smaak van de Minangkabause samenleving beïnvloed. Dit kan worden herkend door de esthetische diversiteit van *pop Minang*, nu standaard *pop Minang* en nieuwe *pop Minang*. Er is veel discussie geweest over deze esthetische transformatie van *pop Minang*. In het hoofdstuk worden vervolgens de covers van cassettes en VCD's onderzocht om te zien hoe ze het standpunt van moderniteit en authenticiteit in de Minangkabause samenleving weerspiegelen en de rol van *pop Minang* bij het herdefiniëren van het 'Minanggevoel'.

De tweede categorie producten van de West-Sumatraanse opname-industrie omvat de Minangkabause orale literatuur of verbale kunsten, die wordt toegelicht in hoofdstuk 6. De historische mediatie van de traditionele genres van Minangkabause verbale kunsten wordt besproken en ook het voortdurende proces van deze mediatie in het tijdperk van elektronische communicatie. Opkomend sinds de grammofon tijd, nam de productie van commerciële opnamen van de Minangkabause orale geschiedenisgenres toe sinds de jaren tachtig, in de tijd van het gebruik van de cassette en de VCD. De productie, de circulatie en het gebruik van deze

gemediateerde orale genres en hun representatie in opnamemedia hebben veranderingen in hun verhaal, plot, taal en artistieke stijl tot gevolg gehad.

De huidige enorme mediatie van menselijke cultuur heeft in toenemende mate wat ik noem een media-afhankelijk genre geschapen. Bestaand in specifieke media, is het media-afhankelijke genre een nieuw ontstaan genre waarvan de productie en het gebruik in hoge mate afhankelijk is van elektronische media. De West-Sumatraanse opname-industrie heeft ook media-afhankelijke genres geproduceerd, die ik vermeld als de derde categorie van haar producten. Een van deze genres is Minangkabause kinderpap. Hoofdstuk 7 vertelt de opkomst van de Minangkabause kinderpapmuziek en haar relatie tot de nationale en de wereldwijde muziekindustrie. Het schetst de complexe natuur en kenmerken van het genre en de sociaal-culturele betekenis en het bepaalt depositie ervan op het terrein van de Minangkabause popmuziek.

Veranderd door het fenomeen van mediaconvergentie, door de uitvinding van internet en nieuwe sociale media, is de West-Sumatraanse opname-industrie niet alleen gemediateerd op conventionele media (radio) maar ook op internetradio, mobiele telefoons, blogs, YouTube en Facebook. De verbinding tussen de West-Sumatraanse opname-industrie en andere media en de extensieve vrije verspreiding van hun producten door de nieuwe media wordt geschetst in hoofdstuk 8. Het in elkaar grijpen van de West-Sumatraanse opname-industrie en deze nieuwe media heeft de inhoud van de Minangkabause commerciële cassettes en VCD's wijd verspreid en daarmee een wereldpubliek bereikt.

Echter, de conventionele gebruiksvormen van deze regionale commerciële opnamen gaan gewoon door: consumenten kopen Minangkabause cassettes en VCD's voor eigen gebruik. Andere consumenten luisteren naar de radiozenders die de opnamen uitzenden in hun muziekprogramma's. De meeste van deze consumenten zijn etnisch Minangkabau, wonend in het thuisland of in de rantau.

Het laatste hoofdstuk behandelt deze conventionele distributie en ontvangst van Minangkabause commerciële cassettes en VCD's onder migranten uit de Minangkabau, die buiten hun thuisland wonen, waarbij gekeken wordt naar de functie van commerciële opnamen voor leden van een etnische groep die verhuisd zijn naar buiten hun thuisland. Twee casestudy's zijn gedaan om dit fenomeen te begrijpen: de (re)productie, de distributie en het gebruik van Minangkabause cassettes en VCD's in naburig Maleisië en de ontvangst van Minangkabause muziek die wordt uitgezonden door lokale particuliere radiostations in Pekanbaru, de hoofdstad van de Indonesische provincie Riau grenzend aan de provincie West-Sumatra en aan buurland Maleisië. De ontvangst van commerciële Minangkabause cassettes en VCD's door de Minangkabau in de diaspora zorgt voor het behoud en herdefiniëren van lokale identiteit buiten geografische etnische grenzen. Bovendien, door het kiezen van deze twee regio's voor de casestudy's, de ene in Indonesië en de andere in het buitenland (in Maleisië), schetst het hoe de ontvangst van opnamen van hun eigen etnische muziek onder de Minangkabause migranten hun gevoelens van etniciteit en nationaliteit beïnvloedt.

Dit boek heeft drie grote focussen. Ten eerste de geschiedenis van de geluidsoptname in Indonesië. Het opnemen van Indonesisch repertoire kwam bijna tegelijkertijd op met de introductie van de eerste fonograaf op Java, waarbij het pionierswerk werd verricht met het opnemen van de Sundanese *tembang* door expositant G. Tesséro in augustus 1892. Dat was het eerste Indonesische lokale repertoire dat werd gemediateerd door opnametechniek. De opnamen werden uitgebreid naar Indonesische stedelijke vermaakgenres als *stambul* en *kroncong* en naar de regionale genres van de buitengewesten, inclusief de Minangkabau.

De productie en marketing van deze commerciële grammofoonplaten met Indonesisch lokaal repertoire breidde zich uit van uitsluitend Europese ondernemers in de late negentiende eeuw naar Indonesische etnisch-Chinese en inheemse concurrenten in de twintigste eeuw. Uitvoerders van lokale genres raakten bekend met opnamemedia door nationale en internationale agenten en producenten. Hiermee ervoer het publiek een nieuwe manier om hun culturele producten te ontvangen, een manier waarbij artiesten die ze uitvoerden niet fysiek aanwezig waren.

De Europese kolonisatie van Azië is uitgebreid bestudeerd vanuit politiek, economisch en militair perspectief. Technologie is meestal alleen bestudeerd in relatie tot deze perspectieven. Echter, ik denk dat, meer dan kanonschoten, de reproductie van geluid door opnametechnieken een significante invloed hebben gehad en het waard zijn te worden bestudeerd. Opnametechnieken hebben de mentaliteit en het gedrag van Indonesiërs én het uiten van hun eigen lokale cultuur fundamenteel veranderd.

Als tweede focus is de opkomst en groei van de West-Sumatraanse opname-industrie gebruikt als voorbeeld hoe Indonesische lokale culturen zijn beïnvloed door opnametechnieken en hoe een lokale samenleving gebruik maakt van deze techniek om haar cultuur te bewaren. De West-Sumatraanse opname-industrie introduceerde de mediatie van Minangkabause verbale kunsten, moedigde tegelijkertijd de ontwikkeling van de Minangkabause popmuziek aan en stimuleerde de totstandkoming van mediagebonden genres. De opname-industrie heeft, niet langer afhankelijk van geografische grenzen, de wijze waarop Minangkabauers zich bezig houden met hun cultuur veranderd en het heeft de Minangkabause culturele genres toegankelijk gemaakt voor migranten uit de Minangkabau.

Pop Minang, als de belangrijkste productcategorie van de West-Sumatraanse opname-industrie, is nu overal een muzikale taal van saamhorigheid voor de Minangkabauers. Binnen Indonesië is het een herkenningsteken van de Minangkabause cultuur en etniciteit geworden. *Pop Minang* is bovendien een cultureel terrein dat laat zien hoe Minangkabauers zich aanpassen aan de voortdurende veranderingen in de wereld. Dit zijn voorbeelden van hoe opnamemedia de lokale culturen van de Minangkabau hebben beïnvloed en de Minangkabause cultuur en identiteit hebben veranderd.

De derde focus gaat over de wijze waarop de West-Sumatraanse opname-industrie verbonden is met de Minangkabause etniciteit. Ik heb aangetoond dat de West-Sumatraanse opname-industrie feitelijk een economisch bedrijf is dat sterk gekleurd wordt door etnisch gevoel. Door een andere weg te kiezen dan de meest gebruikelijke, anders dan die van de internationale grote mediabedrijven als televisie, film en de opname van westerse popmuziek, hebben honderden kleinschalige opnamebedrijven in West-Sumatra enorme aantallen commerciële cassettes en VCD's geproduceerd met lokaal repertoire. Bij het proces van hun schepping, productie, distributie en gebruik zijn voor het grootste deel Minangkabause vakmensen betrokken. Ondanks de pogingen van de Indonesische overheid om een nationale cultuur te ontwikkelen, veranderen etnische culturen als die van de Minangkabau voortdurend - deels gedreven door de regionale opname-industrie. Deze veranderende regionale culturen beïnvloeden het sociaal-politieke milieu in Indonesië. Beschouwd in het licht van de communicatietechnologie is het verband tussen regionale culturen en nationale cultuur geen eenrichtingsverkeer; ze beïnvloeden elkaar.